

אמרי בני הישיבה לרחות: ומי [וכי] דיינינן קל וחומר מדבר שהוא הלכה למשה מסיני כהיתר טומאת התהום! (161)

והתניא: אמר לו רבי אליעזר לרבי עקיבא, שהיה לומד, כי הנזיר שנטמא לרביעית דם מן המת הרי זה מגלח עליו [מגלח שער נזירותו, מביא קרבן טומאה ומתחיל למנות נזירות מתחילה], בקל וחומר מעצם כשעורה מן המת שהנזיר מגלח עליה:

עקיבא! והרי עצם כשעורה שהנזיר מגלח עליה, לא למדנוהו מן המקראות אלא הלכה למשה מסיני היא; ורביעית דם בא אתה ללומדו ממנו בקל וחומר; והרי אין למדין קל וחומר מהלכה. (162)

אלא אמר רבא: כהן המרצה בתמיד הותרה

בתמיד הרי לא גמירי; או דילמא: מכל מקום יליף תמיד מפסח. (159)

אמר רבא: קל וחומר הוא שירצה הכהן אף בתמיד:

ומה במקום — בנזיר ופסח שהן קרבנות יחיד — שלא הותרה לו לכהן טומאה ידועה, מכל מקום הותרה לו טומאת התהום.

מקום — תמיד שהוא קרבן ציבור — שהותרה לו טומאה ידועה, כלומר: "שנדחית" אצלו הטומאה במקום שאי אפשר לעשותו בטהורים, שהרי הטומאה דחוייה בציבור [רש"י].

ב-א9 אינו דין שהותרה לו טומאת התהום. (160)

וחומר באופן מחודש: אם במקום שלא הותרה טומאה ידועה "לבעלים" כגון פסח ונזיר, הותרה טומאת התהום ככהן; מקום שהותרה טומאה ידועה "לבעלים" כגון טומאת הציבור, אינו דין שהותרה טומאת התהום ככהן אעפ"י שהיו שם כהנים אחרים טהורים.

וברש"י שכתב: מקום שהותרה לו טומאה ידועה: היכא דליכא טהורין; מבואר שמפרש הק"ו שלא כהמאירי, אלא ילפינן מכהן שהותרה לו טומאה ידועה בציבור, ולא מבעלים וכהמאירי.

161. לקמן בגמרא דנו בזה, מהיכן ילפינן טומאת התהום, ומתחילה חשבה הגמרא ללומדו מן הכתוב, ומסיק: כי הלכה למשה מסיני היא; ודברי הגמרא כאן נאמרו בבית המדרש אחרי דברי הגמרא שלקמן, רש"י.

162. כתב רש"י בטעם הדבר בשבת קלב א: "לא ניתנה תורה שבעל פה לידרש ב"ג מידות."

טומאה בציבור, הרי לא היה אפשר נאכל. [ראה בענינים אלו, בכתבי הגרי"ז לזבחים כג א; ובקהלות יעקב כאן סימן נ"ט בנדמ"ח].

159. לכאורה כוונת הגמרא, דילפינן לה בקל וחומר או בגזירה שוה, ועל דרך דברי רבא בסמוך, וצ"ע.

160. הקשו התוספות: והרי לבא מן הדין להיות כנדון, וכשם שהמלמד דהיינו היתר טומאת כהן בציבור, אינו אלא כשאי אפשר לעשותו בטהורים [שהרי על כרחנו כל הבעיא היא למאן דאמר: טומאה "דחוייה" בציבור וצריך לאהדורי אטהורים, וכפי שנתבאר בהערה (158)]; אם כן אף הלמד ממנו דהיינו טומאת התהום, אי אפשר שיתיר אפילו במקום שיש טהורים לגמרי!?

ותירצו: דעדיפא מינה פריך על זה הגמרא; ראה שם מה שהוסיפו בזה.

אמנם במאירי נראה שנסמר מזה, וכתב הקל

ילפינן [תוספות נזיר]: שתהא הטומאה כ"דרך". מה דרך בגלוי, אף טומאה נמי בגלוי.

מיתבי על כל הלימודים האמורים:

דתניא: אי זהו טומאת התהום:

כל שלא הכיר בה [בטומאה] בשעה שנטמא הנזיר או עושה הפסח, אפילו אחד בסוף העולם, אלא שהיתה טומאה נעלמת מן הכל כאילו היתה בתהום; כגון שנפל כותל בלילה, ואירע שהיה אדם תחתיה ומת שם, ולא נודע לשום אדם בעולם [מאירי].

אבל הכיר בה אפילו אחד בסוף העולם, אין זו טומאת התהום.

ותיקשי מבריייתא זו לכולהו:

לרבי אלעזר דאמר: במחזורת הטומאה "עליו", הרי יש לך ללמוד, דחשיב טומאת התהום עד דידע הוא הנזיר ועושה הפסח; ומנין לך ללמוד, שאם הכיר בה אחד בסוף העולם שוב אינה טומאת התהום?!

לרבי יוחנן דאמר: במחזורת הטומאה "לכם" לשון רבים, הרי יש לך ללמוד, דחשיב טומאת התהום עד דידעי בה תריין [יודעין מן הטומאה שני בני אדם]; ומנין לך

לו טומאת התהום, כי יליף "מועדו" האמור בתמיד, מ"מועדו" האמור בפסח בגזירה שוה, [ראה הערה (163)].

ומפרשינן עיקר דין האמור במשנתנו בהיתר טומאת התהום:

וטומאת התהום גופא היכא כתיבא?

אמר רבי אלעזר: אמר קרא: וכי ימות מת "עליו" בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו.

ודרשינן: "עליו" [גמרא נזיר] במחזורת עליו, שתהא הטומאה ברורה לו.

ואכתי: אשכחן נזיר, אבל עושה פסח, מנלן שהותרה בו טומאת התהום?

אמר רבי יוחנן: אמר קרא: איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה "לכם" או לדורותיכם ועשה פסח לד'. בחודש השני.

ודרשינן "לכם" אף על טומאה, ללמד: במחזורת הטומאה לכם.

רבי שמעון בן לקיש אמר, דריש ממקרא זה להיתר טומאת התהום בפסח באופן אחר:

כיון שסמך הכתוב: "טמא לנפש" ל"דרך",

מיניה גם דברים שאינם אלא תורה שבעל פה, ראה שם שהביא דוגמא לזה; וראה בחזון איש נזיר סימן קלט סוף אות ב שעמד אף הוא בזה, וראה מה שכתב שם.

163. כתב המאירי: כשם שהותרה טומאת התהום ככהן בפסח ונזיר, כן הדין בכל קרבנות ציבור וכו', וכן הדין נותן, שאם במקום שלא

וצריך ביאור: והרי מהמשך הסוגיא שלמד רבא לדין טומאת התהום בציבור בגזירה שוה מפסח, הרי מוכח שבגזירה שוה ניתן ללמוד אף מהלכה, והאיך כתב רש"י, כי כל י"ג המידות אין למדין בהם מהלכה למשה מסיני.

ותירץ הצ"ח: כי הואיל וניתנה גזירה שוה זו ללמוד ממנה דברים אחרים, דהיינו היתר טומאה ושבת בציבור, כמבואר לעיל עז א; שוב ילפינן

שדי בדיעת אחד לבטל ממנה שם טומאת התהום!?

לרבי שמעון בן לקיש דאמר: צריך שתהא הטומאה "כדרך", הרי יש ללמוד, דחשיב טומאת התהום עד דידעי כולי עלמא, ולא די בדיעת אחד!?

ומסקינן: אלא, טומאת התהום הלכתא גמירי לה ממש בסיני; וקרא שהביא כל אחד מהאמוראים: אסמכתא בעלמא הם.

אמר מר בר רב אשי:

לא שנו, שהציץ מרצה על טומאת התהום בנזיר ועושה פסח [רש"י], אלא כשנודע לו

— לנזיר ועושה הפסח — שנטמא באותה טומאה לאחר זריקה. (164)

ומשום: דכי איזדריק דם שפיר איזדריק [הזריקה כדין היתה].

אבל נודע לו לפני זריקה [ואפילו אחר שחיטה] שנטמא בה; לא מרצה הציץ על טומאה זו. [ראה הערה (165)]

מיתיבי: המוצא מת מושכב לרוחבו של דרך שעבר בה ובודאי נטמא באותו מת, ולא היתה מציאותו של המת ידועה לשום אדם בעולם בשעה שעבר בה [ויתבאר ביתר ביאור בהמשך הגמרא].

בד"ה אבל, ובד"ה בד"א; וראה עוד בהערה (173).

165. א. בתוספות מבואר: שהנידון כאן הוא אף לענין סתירת ימי הנזירות.

אמנם מלשון רש"י שהזכיר כאן ש"אין הציץ מרצה", יש מקום ללמוד שאין הנידון כאן אלא לענין קרבנות הנזיר וקרבן פסח, שהן הן התלויין בריצוי ציץ [כמו שכתבו האחרונים שהובאו בהערה (143)].

ומיהו, אם נודע לו קודם שחיטה הרי זה סותר מניינו, כמבואר בתוספתא שהביא רש"י במשנה.

והרמב"ם בפרק ד מביאת מקדש — כפי שהבין שיטתו בחידושי רבינו חיים הלוי שם — דרך לו דרך שלישית בסוגיא זו, וסבירא ליה שאין סוגיא זו מדברת אלא בכהן המרצה בלבד, ויתבאר עוד מזה בהערה (167).

ב. בתוספות משמע כפי שביאר דבריהם הרש"ש, שהטעם בדברי מר בר רב אשי הוא: כי גדר טומאת התהום הוא, שעד שלא נודעה לו הטומאה, כאילו לא נטמא [וראה שערי יושר

הותרה טומאה ידועה וכו', מקום שהותרה טומאה ידועה וכו' אינו דין שהותרה טומאת התהום וכו'; ואעפ"י שהיתר טומאת התהום בפסח ונזיר הלכה למשה מסיני היא, ואין דנין ק"ו מהלכה אלא ממה שכתוב בתורה, מכל מקום יש ללמוד קרבנות התמידין מפסח בגזירה שוה של "מועדו" מועדו.

נראה מדבריו, כי עיקר הלימוד הוא מקל וחומר, הואיל ואין הגזירה שוה אלא על תמיד, ואנו באים להתיר כן בכל קרבנות הציבור; ואילו לא היתה גזירה שוה בתמיד לא היינו למדים קל וחומר מהלכה, אבל עכשיו שגילתה תורה ללמוד תמיד מפסח, שוב הוי גילוי מילתא ללמוד כל קרבנות הציבור בקל וחומר.

164. ממשמעות לשון רש"י לעיל בעמוד זה בד"ה ומי דיינינן, ולקמן בד"ה שאין לו, יש ללמוד: כי כל הנידון בסוגיא כאן, אינו אלא לענין ידיעת הטמא שנטמא באותה טומאה, אם צריך שתהא אחר זריקה, או אפילו לפנייה; אבל אם נודע לאחד מן העולם אפילו מיד אחר שעבר בה זה, לית לן בה. [וצ"ע בלשון ה"זבח תודה"

אם היה העובר כהן, ולענין תרומה שאסור לאוכלה בטומאה, הרי זה **טמא**; שהרי לא נאמר היתר טומאת התהום לתרומה [רש"י].

אבל **לנזיר ועושה פסח** — שהותרה בהם טומאת התהום — **טהור** כל אחד מהם.

והרי, כל "טמא" ו"טהור" **להבא הוא**, ולא כדברי מר בר רב אשי שאין ההיתר אלא על זריקה שנעשתה בעבר.

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר בר רב אשי:

לא תימא: נודע לו לאחר זריקה הוא דמרצה,

אבל נודע לו לאחר שחיטה ולפני זריקה לא מרצה.

אלא: אפילו נודע לו לאחר שחיטה [רש"י ד"ה שאין, ורש"י במשנה, ותוספות כאן], ולפני זריקה, (166) נמי מרצה הציץ על טומאת התהום. (167)

גופא:

המוצא מת טמון בתבן או בצרורות [פירוש רש"י בנזיר], (168) והיתה הטומאה טומאת התהום, כדמפרש בסוף הברייתא.

והיה המת **מושכב לרחבו של דרך** שעבר בה

סוגיא זו אינה מדברת אלא ככהן המרצה בלבד, אבל לענין נזיר ועושה פסח, בעינין שיוודע לו לאחר זריקה אף למסקנת מר בר רב אשי [כפי הבנת הגר"ח שם, ואינו מוסכם לכולי עלמא]. ויסוד החילוק בכללות לפי הבנת הגר"ח הוא:

כי נזיר לענין סתירת נזירותו אין ריצוי ציץ שייך בו; ואף עושה פסח "יש חלות דין על הבעלים שטומאתן דוחה אותן לפסח שני, ולענין הדין דחיית בעלים שבטומאתן הן נדחים ונפטרין מפסח, בזה לא שייך כלל דין ריצוי ציץ, דאין זה מדיני הקדשים, ואין זה נכלל ב"עוון הקדשים" האמור בריצוי ציץ".

ומטעם זה, גבי כהן המרצה סגי אף בנודע לו קודם זריקה, ואילו לענין נזיר ועושה פסח בעינין שיוודע לו לאחר זריקה; ראה שם אריכות בכל ענין זה.

168. וכן כתב בהגהות "מלוא הרועים" בתוך הדברים, שבעל כרחך במכוסה מיירי, שאם לא כן אין זו טומאת התהום, כמבואר לקמן; וראה היטב הערה (174).

שער ב פרק כ ד"ה ועפ"ז: "דמה שנאמרה ההלכה להתיר טומאת התהום לנזיר ועושה פסח הוא רק היתר קודם הידיעה שיהיה הדין תלוי בידיעת האדם, וכעין שמצינו הלכה ב"ספק ערלה" שהידיעה גורמת הדין", ולהכי בעינין שיוודע לו לאחר הזריקה, ראה היטב דברי התוספות וברש"ש.

אמנם מלשון רש"י פא א, ד"ה בתמיד, משמע בטעמו: כי לא נאמר ההיתר אלא בדיעבד ולא לכתחילה; [ואפשר דהתוספות ורש"י לשיטתם המבוארת באות א].

ובחזון איש סימן קכ"ד לדף זה בד"ה יל"ע, מבואר, כי אף לשיטת התוספות עיקר הטעם הוא, דבעינין בדיעבד, ולכתחילה לא הותר.

166. בחזון איש [הנ"ל בהערה קודמת] מבואר על פי דברי התוספות, כי סברת מר בר רב אשי למסקנא היא: משום דכבר נשחט הקרבן ואין לו תקנה, חשיב כ"דיעבד", והותרה טומאת התהום לזרוק לכתחילה.

167. דעת הרמב"ם בפרק ד מביאת מקדש כי

כשמצאו למת כשהוא שלם; אבל אם היה המת משובר ומפורק, הרי זה טהור אף לתרומה.

שהרי עדיין ספק טומאה ברשות הרבים היא, כי שמא בין הפרקים של המת עבר הכהן ולא נטמא.

ואם היה המת מונח בקבר, אפילו אם היה מונח בו כשהוא משובר ומפורק, הרי זה טמא אף לתרומה.

ומפני שהקבר מצרפו למת, כלומר: כל הקבר מטמא באוהל אפילו מקום הריקן שבו, דכתיב: וכל אשר יגע על פני השדה וגו' "או בקבר" יטמא שבעת ימים [רש"י]. (170)

במה דברים אמורים שכשיש לו מקום לעבור [הגר"א] או שהוא משובר ומפורק, הרי הוא טהור לתרומה: במהלך ברגליו.

אבל אם זה שעבר שם היה טעון משא על כתפו, או שהיה רכוב הרי זה טמא אף לתרומה, ואף שהיה לו מקום לעבור או שהיה המת משובר ומפורק.

המוצא, ואי אפשר שלא נגע העובר שם (169) או הסיט את המת או האהיל עליו [רש"י]:

אם העובר באותה דרך כהן הוא, ולענין אכילת תרומה, הרי זה טמא, שהרי ודאי נטמא בו.

ואילו לנזיר ועושה פסח הרי זה טהור, שהרי טומאת התהום היא.

אבל אם היה המת מושכב לאורכו של דרך, הרי זה טהור אף לתרומה.

במה דברים אמורים שלענין תרומה הרי זה טמא: כשאין לו מקום לעבור באותה דרך מבלי שייטמא, כי המת ממלא את כל רוחב הדרך.

אבל יש מקום לעבור מבלי שייטמא, ואין כאן אלא ספק טומאה, אף לתרומה הרי הוא טהור; דקיימא לן: ספק טומאה ברשות הרבים, הרי זה טהור.

ואפילו כשהיה המת ממלא את כל רוחב הדרך, במה דברים אמורים שלתרומה הרי זה טמא:

מת פרק ב הלכה טו שכתב בדין הקבר: "והוא שיהיה בנוי וסתום ואחר כך יהיה כולו מטמא במגע ובאוהל".

ב. הקשו התוספות: היכי משכחת לה שיהא הקבר "טומאת התהום", והרי מי שקברו יודע בו, וכל טומאה שמכיר בה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום!?

ותירו: כגון שנפל לקבר ומת; וראה במהרש"א ורש"ש אם היה מכוסה. וראה בשפת אמת מה שכתב ליישב קושייתם באופן אחר.

169. נתבאר על פי לשון רש"י; וצריך ביאור: למבואר לעיל בהערה (168) דבעל כרחך במכוסה איירי, אם כן איך כתב רש"י שנגע בו העובר, והרי מכוסה הוא עד שאי אפשר להציץ ולראותו, כמבואר לקמן!?

170. א. ראה ב"מלוא הרועים" שביאר, אמאי ברישא דמיירי נמי כשהיה מכוסה — שהרי אם לא כן אין זו טומאת התהום — אין אומרים שיהיה הכיסוי כמו קבר ויצרפו אפילו כשהוא משובר ומפורק. וראה ברמב"ם בהלכות טומאת

ואי זה היא טומאת התהום: כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם בשעה שנטמא בה זה [רש"י ד"ה ומי דיינינן]. (173)

אבל הכיר בה אחד בסוף העולם, אין זה טומאת התהום.

מצאו טמון כתבן בעפר ובצורות, הרי זה טומאת התהום.

אבל אם מצאו טמון במים, או באפילה כלומר: מקום אפל תמיד, או שמצאו בנקיקי הפלעים, אבל אינו מכוסה [תוספות נזיר],

לפי שמהלך ברנליו אכן אפשר שלא יגע ולא יאהל, אבל טעון משא או רכוב, אי אפשר שלא יגע (171) ולא יאהל מפני שהוא הולך נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל אף על צידיו [רש"י].

במה דברים אמורים שלנזיר ועושה פסח הרי הוא טהור: בטומאת התהום.

אבל בטומאה ידועה, שידעו שאדם מושכב שם, הרי זה טמא אף לנזיר ועושה פסח, באותו אופן שהוא טמא לתרומה. (172)

מושכב בה — אפילו היה מושכב לרחבו של דרך "ואע"פ שהמת שלם והוא מן הקצה אל הקצה" [לשון הרמב"ם] — אין זו ידיעה ודאית שנטמא, כי אפשר "שנטה מעט מהדרך מעט בענין שלא נגע וטלא הסיט ולא האהיל [כסף משנה]; ולפיכך: הואיל ועד ששחט פסחו או הביא קרבנותיו לא נודע לו בודאי שנטמא, הרי זה בכלל טומאת התהום "עד שידע בודאי שנטמא בו" [לשון הרמב"ם].

וכל עיקר ברייתא זו שהזכירה תרומה עם נזיר ועושה פסח, הוא כדי לחלק ביניהם בענין הידיעות; שלתרומה עד דלא הוי "ספק" אינו טהור; ולנזיר ועושה פסח בעיני ידיעה ודאית. ומה דקשה על זה טובא מסוגיית הגמרא לעיל בעמוד זה, שהובאה ברייתא זו לענין דינו של מר בר רב אשי, מתבאר בדברי הגר"ח שם.

173. זה לשון רש"י שם: "בשעה שנטמא" היתה טומאת התהום שלא הכיר בה אדם מעולם, ומבואר, שאם הכיר בה אדם אחר הטומאה לית לן בה.

ולשון רש"י: "מעולם" משמע, כי אפילו אם מת המכיר, כיון שבשעת הטומאה כבר היה אי פעם מי שהכיר בה אין זו טומאת התהום.

ולשון הרמב"ם בהלכות נזירות ו יח: איזו

171. צריך ביאור: מה ענין נגיעה לרכוב או טעון משא; וכי אטו מפני שהוא רכוב הרי זה נוגע תחתיו? ואף רש"י לא נתן טעם אלא שמתוך שהוא הולך נע ונד הרי זה מאהיל על הצדדים, ולא נתן טעם לנגיעה.

172. דע, כי להרמב"ם בפרק ו מהלכות קרבן פסח שיטה מחודשת בביאור ברייתא זו; והיא לדעת אחרונים [ראה חידושי רבינו חיים הלוי הלכות ביאת מקדש, חזון איש וקהלות יעקב; וראה כסף משנה וזבח תודה; ובמאירי שדרך אף הוא בדרך הרמב"ם]:

מה שאמרו בברייתא "לנזיר ועושה פסח טהור", לא באה הברייתא ללמדנו עיקר דין טומאת התהום שהוא טהור לנזיר ועושה פסח, אלא ללמדנו פרטים בדין "נודע" לו שעבר בטומאת התהום.

והיינו: דהכא מיירי שנודע לו שעבר באותה דרך קודם שעשה פסחו וקודם שהביא קרבנות נזירותו; ואילו היה יודע ידיעה ודאית שנטמא, לא היה טהור אף לנזיר ועושה פסח, כשנודע לו לפני שחיטה [לדעת רש"י ותוספות] או לפני זריקה [לדעת הרמב"ם גופיה, ראה הערה (167)].

אמנם ידיעה זו שעבר בדרך שהיה המת

אין זה טומאת התהום, שהרי בכל אלו המציין שם יכול לראותו, וראה הערה (174).
ולא אמרו דהותרה טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל שאר טומאות ואפילו של תהום, לא הותרה בהן טומאת התהום, וכמבואר בסוגיא לעיל. (175)

מתניתין: (176)

א. הפסח שנטמא או נותר [וכן שאר

פסולין], הרי הוא טעון שריפה.
ב. קדשים קלים והפסח מכללם, שורפים אותם בכל מקום בירושלים, שחומתה היא מחיצת הקדשים הקלים כשהם כשרים, ושם הם נשרפים כשהם פסולים.

ג. נטמא הפסח שלם או רובו, הרי שיש כאן פשיעת בעלים [מאירי], ולפיכך גזרו חכמים: שיהיו שורפין אותו לפני הבירה בית

בארוכה; וראה בתוספות ד"ה מצאו.

175. נתבאר על פי משמעות רש"י משתיקתו; וכן הוא בפירוש רש"י בנויר.

אמנם הרמב"ם והראב"ד בפרק ו מגזירות הלכה יח נחלקו בפירושה:

דעת הרמב"ם: ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי ידע בו זה שהרגו; וכן הוא בפירוש הר"ח כאן.

והראב"ד השיג: בחיי ראשי, אומר אני, שלא עלה על דעת למעוטי הרוג, שכבר אמרו: איזו היא טומאת התהום כל שאין מכירה אחד בסוף העולם [כלומר: ואין צריך להוסיף דין הרוג, שכבר בכלל האמור הוא]; אלא אעושה פסח קאי, ולמעוטי טומאת התהום דזיבה.

ובביאור מחלוקתם; ובמה שקשה לשיטת הר"ח והרמב"ם, למה לא פירשו כן בגמרא בסוגיא דלעיל, ראה בדברי האחרונים שהובאו ב"ספר המפתח" שם.

176. ביאור המשנה וכן ביאור הסוגיא והברייתא שהובאה בגמרא, הוא על פי תוספות ומהרש"א, ואפשר שלהרמב"ם והמאירי פירוש אחר, ראה בזה בהערות בהמשך הסוגיא.

היא טומאת התהום כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם; ולא הזכיר מתי הוא מכירה.

ועוד כתב שם הרמב"ם: שבהרוג אין טומאת התהום כי מכיר בו ההורג, ומשמע אפילו ידענו בו שמת, בשעה שעבר זה.

וראה בתוספות כאן שנקטו שמת בקבר ונקבר על ידי אדם לא משכחת ביה טומאת התהום, ומשמע אפילו ידענו בו שכבר מת, וצריך תלמוד בכל זה.

174. בפשוטו, היינו אפילו ידענו שלא הכיר אדם מעולם בטומאה זו, באשר לא עבר אדם שם מעולם, מכל מקום אין זה טומאת התהום, כל שיכול אדם להציץ בה.

אלא שלשון רש"י לא משמע כן; ולפי מה שפירש דבריו באורח מישור נזיר דף סג, הכי קאמרינן:

אם היה מכוסה, אפילו שאין לנו ידיעה ברורה שלא הכיר בה אדם מעולם, נקטינן מסתמא שלא הכיר בה אדם מעולם, ואמרינן: גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם.

אבל כשהוא באפילה או בנקיקי הסלעים, הואיל ויכול אדם להציץ שם ולראותו, נקטינן בהיפוך, שמסתמא הכיר בה אדם, ראה שם

המקדש [רש"י; וראה הערה (177)].

והטעם שאמרו כן: כדי לביישו בפני הכל עד שיזוהרו עליו בפעם אחרת, וכמבואר בגמרא.

והואיל והזקיקוהו לשורפו לפני הבירה כדי לביישו, לא הטריחוהו להביא עצים משלו ויכול ליהנות משל הקדש, אלא שורפין אותו **מעצי המערכה** שעל המזבח [תוספות (178)].

ד. **נטמא מיעוטו** של הפסח בלבד, וכן הנותר של פסח טהור, שאין כאן פשיעה כל כך [מאירי]:

שורפין אותו בירושלים **בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן** של בעלי הפסח; אבל מעצי המערכה אסור לשורפו, כי למה יתנו בית דין שיהנו מעצי המערכה של הקדש [מהרש"א לפי תוספות* (178)].

כד א ד"ה פסולי, ביאר "שורפו לפני הבירה" הנזכר במשנה דלעיל שהובאה כאן בגמרא: דהיינו בהר הבית חוץ לעזרה.

וראה היטב ב"שיח יצחק" וב"אבן האזל" שהובאו באות א; וראה מאירי כאן, שכתב: "שורפין אותו לפני הבירה ר"ל במקדש".

178. לשון התוספות: נראה הטעם משום דלב בית דין מתנה עליהם לפי שהזקיקוהו לשורפו לפני הבירה כדי לביישו לא הטריחוהו להביא עצים משלו "ויכול ליהנות משל הקדש", ומשמע קצת, שאין כוונתם משום איסור הנאה מהקדש, [דבזה יש לומר "מצוות לאו ליהנות ניתנו", וכמו שהעיר הרש"ש על דבריהם], אלא כוונתם משום גזל ההקדש, וכלשונם: ויכול ליהנות "משל הקדש".

אמנם ברש"י פב א ד"ה לידי תקלה, כתב: והנאה זו אין בה "מעילה", דתנאי בית דין הוא, ועל מנת כן מקדישים אותו; [וראה עוד בהערה [הבאה].

*178. א. אבל הרמב"ם בפרק ד מקרבן פסח לא כתב טעם זה, ומשמע שהוא סובר: כי אין צריך לטעמם של הרש"י והתוספות כדי להתיר לשרוף מעצי המערכה.

ב. כתב בספר מלאכת שלמה על המשניות על לשון המשנה: שורפין אותו וכו' על "גגותיהן":

177. א. בביאור "בירה", כתב כאן רש"י שהוא בית המקדש.

ובגמרא יומא ב א, בענין "לשכה שעל פני הבירה", וכן בזבחים קד ב בענין פרים הנשרפין שנפסלו ו"נשרפין בבית הבירה", נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם "בירה" הוא בית המקדש, כדכתיב "הבירה אשר הכינותי"; או מקום יש בהר הבית ו"בירה" שמו; וראה בתוספות לעיל מט א, בביאור מה שאמרו במשנה שם [ונזכרה כאן בגמרא] שורפו לפני הבירה, שהביאו לענין זה מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש הנזכרת.

וראה רש"י ברכות מט ב, בביאור "שורפו לפני הבירה" במשנה דלעיל, שכתב: "מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן וכו'" ומשמעות לשונו, ד"בירה" הוא שמו של המקום.

וראה ב"שיח יצחק" בריש יומא, שכתב בדעת רש"י, דלהכי פירש רש"י כאן דהיינו בית המקדש מפני שהוא פשוט יותר, ולעולם במחלוקת היא שנויה; ואמנם ראה מה שכתב ב"אבן האזל" פרק ח מהלכות בית הבחירה הלכה יא, ד"ה עתה נבאר.

ב. לא פירש רש"י היכן מקום שריפתו, אם בעזרה או בהר הבית; וראה בזבחים קד, על מה שאמרו במשנה שם לענין פרים הנשרפין שנפסלו "נשרפין בבית הבירה", דהיינו: פעמים בעזרה פעמים בהר הבית.

וברש"י ברכות מט ב ד"ה לפני הבירה, ולעיל

ה. **הציקנין** [עצרנין, כלומר שהן צרי עין, רש"י], שנטמא מיעוט פיסחם או שנותר; וחששו חכמים: שמא לא ירצו להוציא ממון על העצים כדי לשורפו, ויימנעו מלשרוף ונמצאו באין לידי עבירה, לפיכך אמרו:

שורפין אותו אם ירצו לפני הבירה, בשביל ליהנות מעצי המערכה.

כלומר: מתוך חשש זה התירו להם חכמים ליהנות מעצי המערכה, אלא שלא התירו להם לשורפו מעצי המערכה, אלא אם כן ישרפוהו לפני הבירה [וטעם הדבר נתבאר בגמרא]; וכיון שכן, אם רוצים הם ליהנות מעצי המערכה, יבואו וישרפוהו לפני הבירה.

גמרא:

שנינו במשנה: נטמא שלם שורפין אותו לפני הבירה:

ומפרשין: **מאי טעמא** שורפין אותו לפני הבירה דוקא, ואין רשאי לשורפו בכל מקום שהוא בירושלים?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כדי לביישן בפני הכל על שטימאוהו בפשיעתן.

שנינו במשנה: **נטמא מיעוטו**, והנותר, שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן:

הרי משמע שאין יכולין לשורפו מעצי המערכה; ורמזנוהו, מן המשנה לעיל מט א:

וכן מי שיצא מירושלים, ונזכר שיש בידו בשר קודש מקדשים קלים, ונפסל ביציאתו מן העיר משום "יוצא", וצריך לשורפו:

אם עבר את הכפר [רש"י לעיל] הנקרא "צופים" [ונקרא כן, מפני שמשם יכול לצפות על ירושלים], שוב לא הטריחוהו לחזור ולשורפו בירושלים, והרי זה **שורפו במקומו** שם נזכר.

כי דין השריפה בקדשים קלים בירושלים בלבד, אינו אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו עליו מפני הטורח. (179)

ואם לאו, שעדיין לא הרחיק לכת לאחר צופים:

חייב הוא לחזור לירושלים ולשורפו כדינו, בכל מקום שירצה.

ואם ירצה ליהנות מעצי המערכה [חידושי הר"ן לעיל], חוזר ושורפו לפני הבירה — א-ב9 — חוץ לעזרה, ושם היה בית הדשן לכך —

אות א.

179. תוספות לעיל; וראה ברש"י כאן ד"ה שורפו, וברש"י לעיל מט א, שמשמע שחייב השריפה בקודש בקדשים קלים הוא מדאורייתא, מהא דדרשין: "בקודש באש תשרף".

והתוספות לעיל וכל הראשונים, תמהו עליו מגמרא לקמן פב ב, דמבואר דהאי קרא לא קאי

והקשה החכם הר"ר אליעזר ארחא נר"ו, כיון דקיימא לן דפסולי קדשים במקום אכילתן שם שריפתן וכו', אם כן הפסח שאין אכילתו בגגין דהא גגין [של ירושלים] לא נתקדשו וכדאיתא בגמרא לקמן [פה ב, פו א], אם כן היכי מצי לשרוף הפסח שנפסל שם בגג?! ראה עוד שם. וישוב לקושיא זו — לפי שיטת המנחת חינוך — תמצא בסוגיא לקמן, בהערה (276)